

European Digital Media Observatory

NUO PANDEMIJOS IKI KARO UKRAJONIJOJE : PUSANTRŲ METŲ KOVOJIMO SU DIZINFORMACIJA

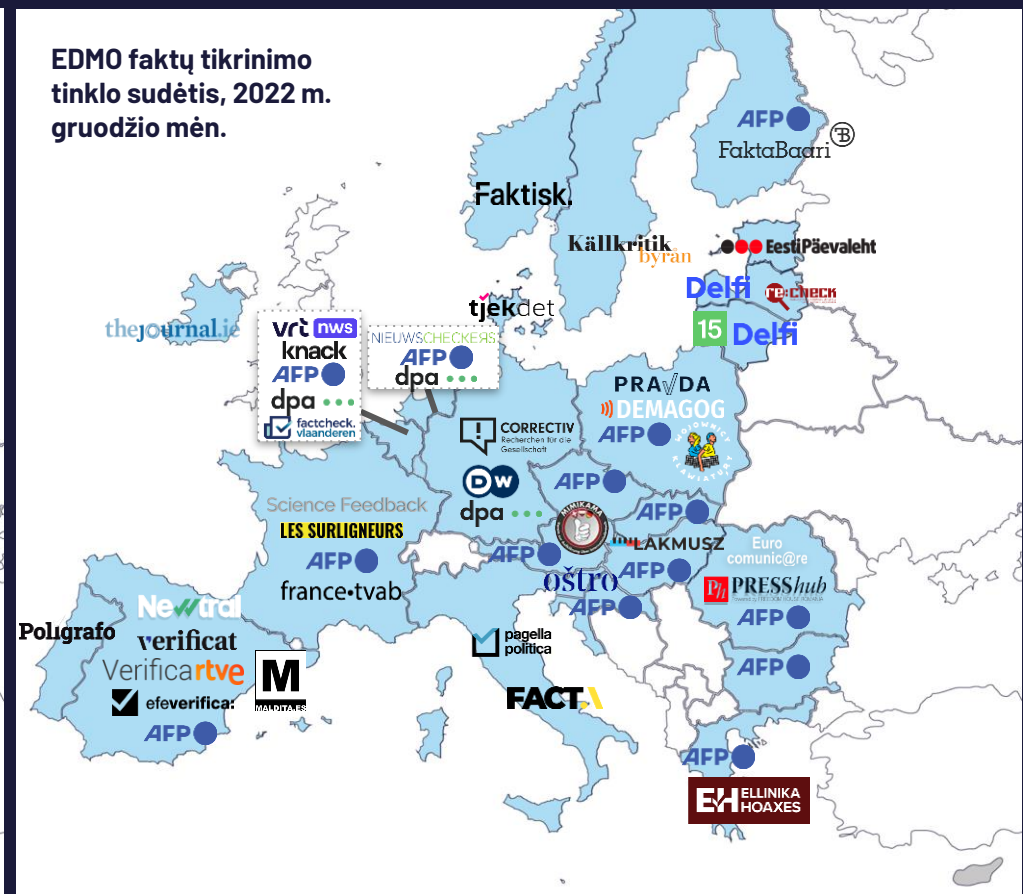
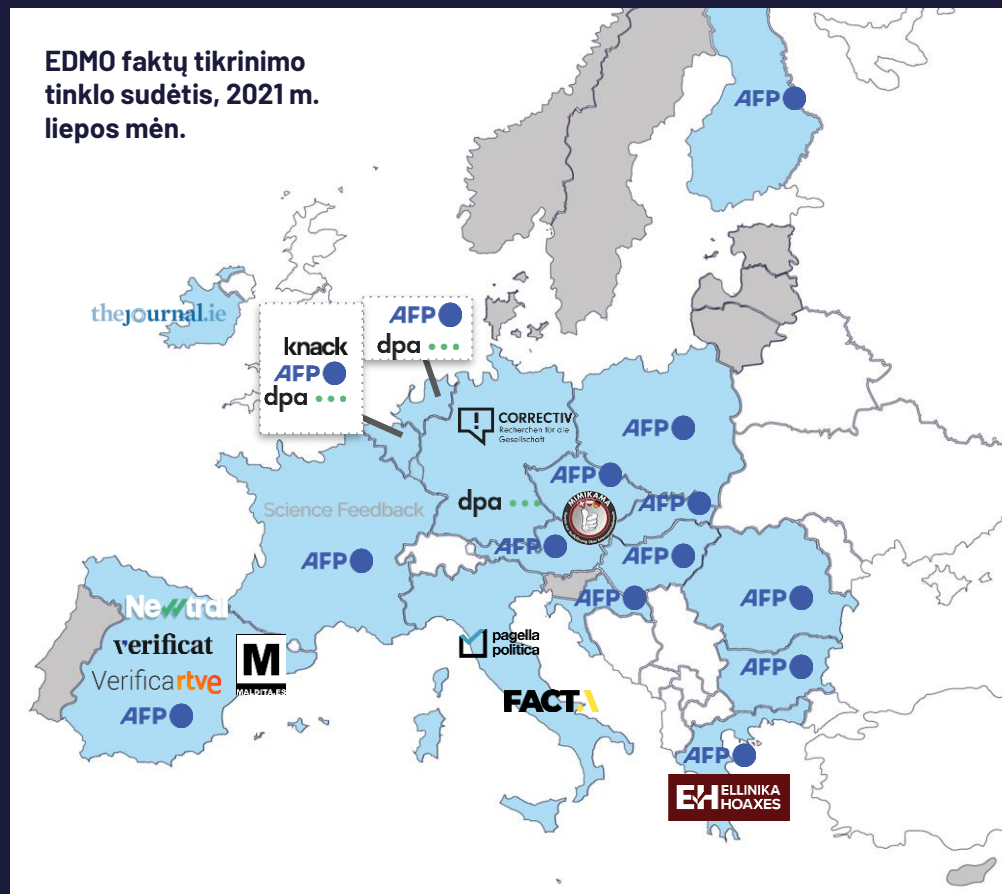
Specialaus leidinio santrauka - EDMO faktų tikrinimo tinklas

Paskelbta 2023 m. vasario mėn.

STIPRUS IR AUGANTIS TINKLAS

EDMO faktų tikrinimo tinklo tikslas – skatinti glaudesnę **Europos faktų tikrinimo organizacijų** bendradarbiavimą, sudaryti sąlygas greitai ir veiksmingai bendrauti tarpusavyje ir bendromis pastangomis pateikti įvairius faktų tikrinimo rezultatus. Vienas iš pagrindinių tinklo rezultatų – **kas mėnesį rengiama apžvalga apie dezinformaciją ES lygmeniu**.

Kai 2021 m. liepos mėn. buvo paskelbta pirmoji apžvalga, EDMO tinklą sudarė 13 faktų tikrinimo organizacijų, apimančių 18 ES valstybių narių. Kitais mėnesiais jis dar labiau sustiprėjo: kai 2022 m. gruodžio mėn. buvo paskelbta 18-oji apžvalga, tinklas išaugo iki 37 faktų tikrinimo organizacijų, apimančių 25 ES valstybes nares* ir Norvegiją.

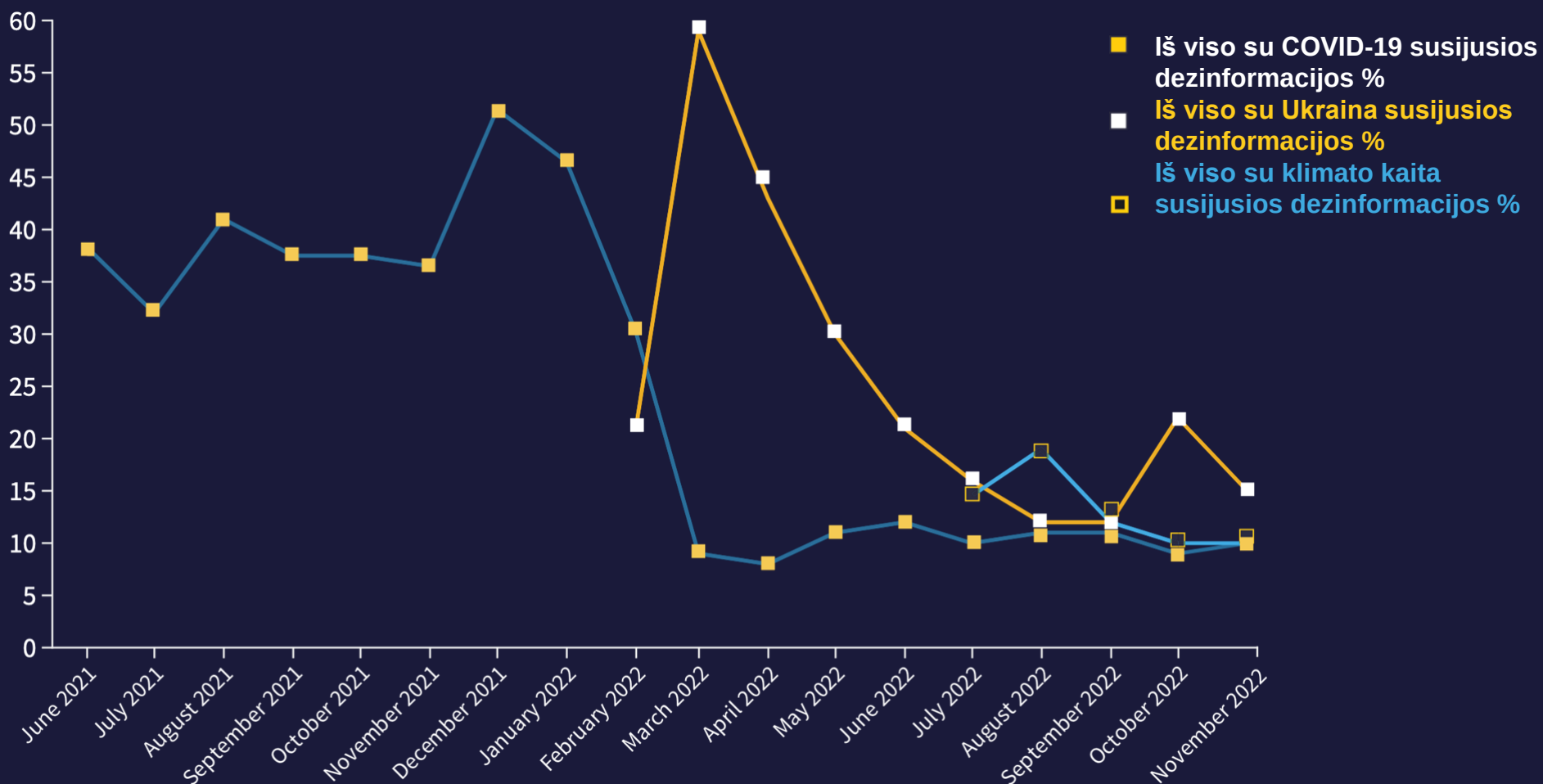

Siekiant nustatyti dezinformacijos tendencijas ir naratyvus ES lygmeniu, tinklo narių kas mėnesį prašoma pateikti informaciją apie savo faktų tikrinimo veiklą nacionaliniu lygmeniu.

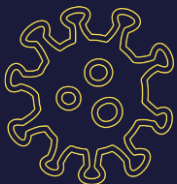
Mėnesinio klausimyno respondentų skaičius išaugo nuo vidutiniškai 11 per pirmąsias tris mėnesines apžvalgas (2021 m. liepos-rugpjūčio-rugsėjo mėn.) iki vidutiniškai 27 per paskutiniąsias tris mėnesines apžvalgas (2022 m. spalio-lapkričio-gruodžio mėn.).

DEZINFORMACIJA ES: PAGRINDINĖS TEMOS

Nuo pat pirmosios EDMO mėnesinės apžvalgos paskelbimo EDMO kas mėnesį vertino aptiktos **dezinformacijos apie COVID-19** dalį nuo bendro, t. y. bendro faktų patikrinimo, kurį per tam tikrą mėnesį atliko tinklo nariai, kiekio. Nuo 2022 m. vasario mėn. taip pat matuojama aptikta **dezinformacija apie karą Ukrainoje**, o nuo 2022 m. liepos mėn. – ir **su klimato kaita susijusi dezinformacija**.

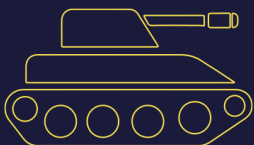

Birželis 2021; Liepa 2021; Rugsjūtis 2021; Rugsėjis 2021; Spalis 2021; Lapkritis 2021; Gruodis 2021; Sausis 2022; Vasaris 2022; Kovas 2022; Balandis 2022; Gegužė 2022; Birželis 2022; Liepa 2022; Rugsjūtis 2022; Rugsėjis 2022; Spalis 2022; Lapkritis 2022

Nuo EDMO stebėsenos pradžios su **COVID-19 susijusios dezinformacijos** procentinė dalis buvo didžiausia 2021 m. gruodį (51,5 proc. visos aptiktos dezinformacijos) ir 2022 m. sausį (46,5 proc.), o tai atitinka 2022/2023 m. žiemos bangą ES užfiksuotų atvejų skaičių.

Atrodo, kad dezinformacija labai dažnai būna papildoma informacija, nes ji, atrodo, atidžiai seka tendencijas pagrindinėje žiniasklaidoje. Taigi tuo laikotarpiu, kai smarkiai išaugo COVID-19 atvejų skaičius, informacija plačiai nušvietė pandemiją, o dezinformacija taip pat sutelkė dėmesį į šią temą.

Su Ukraina susijusios dezinformacijos beveik nebuvo iki pat karo pradžios, nors pranešimų apie Rusijos karių koncentraciją pagrindinėje žiniasklaidoje jau buvo pasirodę 2022 m. sausio–vasario mėn. Nuo vasario 24 d. melagingų naujienų apie Ukrainą skaičius staigiai išaugo, o kovo mėn. aptiktos dezinformacijos apie karą procentinė dalis pasiekė naują rekordą EDMO apžvalgų serijoje vienai temai: 59 proc. visos aptiktos dezinformacijos.

Nuo tada iki vasaros pabaigos procentinė dalis nuolat mažėjo ir 2022 m. rugsėjo mėn. pasiekė žemiausią tašką. 2022 m. spalį ir lapkritį procentinė dalis vėl ėmė didėti, nors ji toli gražu nepasiekė pirmaisiais karo mėnesiais užfiksuoto lygio.

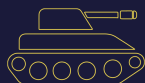
Anot EDMO apžvalgų, **su klimato kaita susijusi dezinformacija** niekada nepasiekė su Ukraina ir COVID-19 susijusios dezinformacijos lygio. Nuo tada, kai EDMO suvestinėse pradėta ją matuoti (2022 m. liepos mėn.), ji niekada neviršijo 20 proc. visos aptiktos dezinformacijos. Didžiausią reikšmę ji pasiekė 2022 m. rugpjūtį, tikriausiai dėl vasarą Europą užklupusių karščio bangų, o paskui iš esmės sumažėjo perpus. Tačiau verta pažymėti, kad ES nuolat buvo nagrinėjama ši dezinformacijos tema.

DEZINFORMACIJA ES: PAGRINDINIAI NARATYVAI

Bendras dezinformacijos apie pandemiją, karą Ukrainoje ir klimato kaitą aspektas yra tas, kad pagrindiniai naratyvai laikui bėgant išlieka ir atranda naujų būdų iškilti. Pavyzdžiui, 2022 m. lapkritį Katarė vykęs pasaulio futbolo čempionatas atgaivino seną dezinformacijos naratyvą apie tai, kad ukrainiečiai yra pronaciškai nusiteikę.

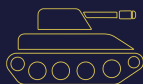
Didžioji dauguma dezinformacijos naratyvų, aptiktų EDMO mėnesinėse suvestinėse, kai buvo pradėta stebėsena, tebėra aktyvūs 2022 m. lapkričio mėnesį (čia nagrinėjama 18-oji ir paskutinė EDMO mėnesinė suvestinė).

Karas Ukrainoje

Dezinformacijos naratyvas	Pirmiausiai aptikta	Dar aptinkama
Rusijos invazija į Ukrainą yra pateisinama (pvz., Donbase vyko rusakalbių civilių gyventojų genocidas)	2022 m. vasario mėn.	✓
Proukrainietiška karo propaganda (pvz., "Kijevo vaiduoklis")	2022 m. vasario mėn.	✓
Prorusiška karo propaganda (pvz., Rusijos karinių pasiekimų sureikšminimas)	2022 m. vasario mėn.	✓
Ukrainos prezidentas Volodymyras Zelenskis yra <u>nacis</u> , <u>satanistas</u> , <u>narkomanas</u> , bailys ir t. t.	2022 m. vasario mėn.	✓
Vakarų tradicinė žiniasklaida (pvz., <u>BBC</u> ar <u>CNN</u>) skleidė melagingas naujienas ir (arba) melagingus vaizdus apie karą	2022 m. vasario mėn.	✓
Didžiausios karo žudynės yra inscenuotos (pvz., <u>Mariupolio ligoninėje</u> , <u>Bučoje</u> , <u>Iziume</u> , <u>Kupianske</u>) / nukentėję ukrainiečiai yra " <u>krizės aktoriai</u> "	2022 m. kovo mėn.	✓
<u>Ukrainiečiai</u> ir <u>ukrainiečių pajėgos</u> iš esmės yra pronacistinės	2022 m. kovo mėn.	✓

Karas Ukrainoje

Dezinformacijos naratyvas

Ukrainos pabėgėliai yra smurtautojai, naciai, vagys, parazitai ir t. t.

Karinė, ekonominė ir humanitarinė pagalba Ukrainai yra nenaudinga ir (arba) pavojinga dėl Ukrainos korupcijos ir nepatikimumo (pvz., Vakarų ginklai parduodami juodojoje rinkoje)

Perdėtos rusofobinės nuotaikos Europos šalyse (ypač Baltijos šalyse)

Perdėtos neigiamos ekonominės, socialinės, politinės karo Rusijoje pasekmės

Perdėtos neigiamos ekonominės karo ir sankcijų pasekmės Europoje

Ukrainos sąjungininkai yra pronacistiniai / išnaudoja Ukrainą (pavyzdžiui, Lenkija nori užkariauti Vakarų Ukrainą; JAV pigiai perka Ukrainos žemes ir t. t.)

Pirmiausiai aptikta

Dar aptinkama

2022 m. kovo mėn.

2022 m. kovo mėn.

2022 m. kovo mėn.

2022 m. kovo mėn.

2022 m. kovo mėn.

2022 m. kovo mėn.

Dezinformacijos naratyvas

Pandemija yra apgaulė

Sars-Cov-2 iš tikrųjų nėra toks pavojingas

Samokslų teorijos apie pasaulio depopuliaciją, eksperimentus su žmonėmis ir mikroschemų įterpimą ("plandemija")

COVID-19 Vakcinų yra labai pavojingos / mirtinos

Paskiepymams žmonėms neleidžiama užsiimti tam tikra veikla (pvz., vairuoti)

PGR testai, veido kaukės ir kitos COVID-19 prevencijos priemonės yra nenaudingos

Stebuklingos priemonės ir (arba) vaistai nuo COVID-19

Aiškūs įrodymai, kad Sars-Cov-2 virusas buvo sukurtas Kinijos laboratorijoje

Protestai prieš su COVID-19 susijusias ribojimo priemones yra didesni, nei rodo tradicinė žiniasklaida

Žiaurios represijos prieš protestus / griežtos bausmės neskiepytiems žmonėms

Protestai buvo sėkmingi daugelyje šalių, privertę valdžios institucijas atšaukti skiepavimo kampanijas

Pirmiausiai aptikta

Dar aptinkama

2021 m. birželio mėn.

2021 m. birželio mėn.

2021 m. birželio mėn.

2021 m. birželio mėn.

2021 m. birželio mėn.

2021 m. birželio mėn.

2021 m. birželio mėn.

2021 m. birželio mėn.

2021 m. liepos mėn.

2021 m. liepos mėn.

2021 m. rugsėjo mėn.

Klimato kaita

Dezinformacijos naratyvas

Klimato kaita nėra reali ir (arba) nesusijusi su žmogaus veikla

Tradicinė žiniasklaida skleidžia paniką, pateikdama melagingas naujienas ir (arba) manipuliudama vaizdais

Klimato judėjimai yra veidmainiški ir (arba) kvaili

Atsinaujinantys energijos šaltiniai, perdirbimas ir elektromobiliai yra nenaudingi arba pavojingi

Iškastinis kuras neturi didelio neigiamo poveikio klimato kaitai

Pirmiausiai aptikta

2021 m. liepos mėn.

2021 m. liepos mėn.

2021 m. liepos mėn.

2021 m. liepos mėn.

2022 m. rugpjūčio mėn.

Dar aptinkama

KITOS AKTUALIOS DEZINFORMACIJOS TEMOS

Migrantai, ES institucijos, LGBTQ+ bendruomenės

Per tuos mėnesius, kuriuos buvo rengiamos EDMO mėnesinės apžvalgos, aptikta ir kitų svarbių dezinformacijos temų, net jei jos nebuvo kiekybiškai įvertintos.

Migrantai, užsieniečiai, ypač musulmonai, ir etninės mažumos, kaip ir LGBTQ+ bendruomenės bei ES politikai ir institucijos, yra nuolatinis dezinformacijos taikiny.

Pagrindiniai įvykiai naujienose

Dezinformacija taip pat paprastai sutelkia dėmesį į pagrindines to meto naujienas. Pavyzdžiui, kai 2022 m. rugsėjo mėn. mirė **karalienė Elžbieta II**, buvo aptikta daug melagingų naujienų apie karališkąsias laidotuves, mirties aplinkybes ir pan. Tas pats nutiko ir 2022 m. lapkričio mėn. su **Kataro pasaulio futbolo čempionatu**.

Klaidingos naujienos, susijusios su naujienų tendencijomis, paprastai gali būti dviejų rūšių.

- Pirmoji – tai **"click-baiting", neturinti konkretaus pasakojimo**, todėl mažiau pavojinga ir potencialiai žalinga nei dezinformacija, kuria siekiama perteikti konkrečias žinutes.
- Antrosios rūšies atveju dabartinis įvykis išnaudojamas tam, kad būtų atnaujintos **atakos prieš tradicinius dezinformacijos taikinius**, t. y. jis įtraukiamas į jau egzistuojantį naratyvą.

Pavyzdžiui, JAV pasitraukimas iš Afganistano ir po to kilęs chaosas šalyje 2021 m. rugpjūtį buvo išnaudotas skleidžiant melagingas naujienas apie tai, kad **afganų migrantai yra tik jauni vyrai, "bailiai", bėgantys iš šalies** ir paliekantys moteris bei vaikus. Prieš 2021/2022 m. žiemos šventes buvo paskleista melaginga žinia, kad **ES turi veiksmų planą, kaip panaikinti Kalėdas**. 2022 m. gegužę beždžionių raupų protrūkis buvo **panaudotas melagingoms naujienoms prieš LGBTQ+ bendruomenes**, tas pats nutiko ir po **Uvaldės žudynių Teksase**. 2022 m. liepos mėn. daugybė melagingų naujienų panaudojo **Nyderlandų ūkininkų protestus**, kuriuos sukėlė vyriausybės sprendimas skatinti mažinti gyvulių skaičių, siekiant iki 2030 m. perpus sumažinti azoto oksido ir amoniako taršą šalyje, **klimato kaitos neigimui skleisti**. 2022 m. rugsėjo mėn. karalienės Elžbietos mirtis tapo pretekstu skleisti dezinformaciją apie COVID-19 vakcinas, o **dujų ir (arba) kainų krizė buvo panaudota nacionaliniams ir ES politikams pulti**. 2022 m. lapkritį Kataro pasaulio futbolo čempionatas buvo proga skleisti melagingas žinias apie **pronaciškai nusiteikusius ukrainiečius**.

Nacionaliniai rinkimai ES valstybėse narėse

Ypač po 2020 m. JAV prezidento rinkimų daugelyje ES šalių prieš nacionalinius rinkimus ir po jų pasirodė melagingų naujienų apie rinkimų klastojimą, rinkimų skandalus ir sukčiavimą. Pavyzdžiai apima:

2021 m. rugsėjį Vokietijoje aptikta dezinformacija apie **tariamą sukčiavimą per Bundestago rinkimus** (pvz., suklastoti paštu atsiųsti balsavimo biuleteniai, neužplombuotos balsadėžės).

Kažkas panašaus nutiko Prancūzijoje per 2022 m. balandžio mėn. prezidento rinkimus, kai daugelyje ES šalių buvo aptikta melagingų naujienų apie 2 mln. **balsų dingimą, rinkimų klastojimą ir rinkimų rezultatų klastojimą**.

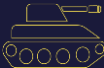

Tokia dezinformacija buvo skleidžiama ir mažesnėse šalyse. Pavyzdžiui, 2021 m. spalį Latvijoje buvo aptikta daug melagingų naujienų, teigiančių, kad **rinkimai buvo "pavogti"**.

LABIAUSIAI PAPLITUSIOS MELAGINGOS NAUJIENOS, APTIKTOS EDMO SANTRAUKOSE

Kiekvienoje EDMO mėnesinėje apžvalgoje, remiantis faktų tikrintojų ataskaitomis, buvo išskirti pranešimai, kurių tiražas ES per atitinkamą mėnesį buvo didžiausias. **Dešimt istorijų, kurios per 18 analizuotų mėnesių buvo labiausiai paplitusios**, yra šios:

Melagingos naujienos

	Tema	Aptikimo mėnuo	Aptikimo šalys (Nr.)
Ukrainoje veikia slaptos JAV biologinės laboratorijos (pvz.)		2022 m. kovo mėn.	22
Mariupolio ligoninę bombardavo ne Rusija, o išpuolį surengė ukrainiečių pajėgos (pvz.)		2022 m. kovo mėn.	20
Vakarų žiniasklaida skleidžia melagingas žinias apie karą Ukrainoje (pvz.)		2022 m. kovo mėn.	20
Bučoje užfiksuotas siaubingas scenas inscenizavo Ukrainos pajėgos (pvz.)		2022 m. balandžio mėn.	20
Vaizdo įrašai / vaizdai / naujienos, kuriuose matyti, kad Zelenskis vartojo kokainą (pvz.)		2022 m. balandžio mėn.	20
Mirė staiga – "dokumentinis filmas" apie vakcinas nuo Covid-19, kuriame skleidžiamos sąmokslų teorijos ir melagingos naujienos / klaidinanti informacija apie skiepus (pvz.)		2022 m. lapkričio mėn.	20
Klaidinantys teiginiai apie "Pfizer" vadovo prisipažinimą, kad bendrovė netinkamai ištyrė savo vakcinas nuo COVID-19 (pvz.)		2022 m. spalio mėn.	19
Vaizdo įrašas, kuriame matyti, kaip rusai, V. Putinui paskelbus dalinę mobilizaciją, Suomijos pasienyje rikiuojasi 35 km eilėje (pvz.)		2022 m. rugsėjo mėn.	16
Iš konteksto išimti vaizdo įrašai ir nuotraukos, susiję su prieš vyriausybę nusiteikusių ūkininkų protestais Nyderlanduose (pvz.)		2022 m. liepos mėn.	16
Manipuliuojama orų žemėlapiais, siekiant sureikšminti klimato kaitą (pvz.)		2022 m. liepos mėn.	15

Iš sąrašo aiškiai matyti, kad **karas Ukrainoje**, ypač pirmaisiais jo mėnesiais, buvo **labiausiai paplitusių melagingų naujienų** objektas. Daugeliu atvejų šios melagingos naujienos atkartojė Rusijos propagandą (pavyzdžiui, apie Mariupolio ligoninės sprogdinimą, Bučos žudynes ir slaptas JAV biolaboratorijas).

Prorusiška dezinformacija neabejotinai yra **pagrindinis su karu susijęs dezinformacijos reiškiny**s, tačiau EDMO mėnesinėse suvestinėse aptikta **ir antirusiškos ir (arba) proukrainietiškos dezinformacijos** (pavyzdžiui, perdėtai sureikšminant egzistuojantį reiškinį, kai jauni rusai bėga iš šalies, kad išvengtų šaukimo į kariuomenę).

Dėl su COVID-19 susijusios dezinformacijos buvo sukurta keletas virusinių melagingų naujienų, kurios buvo aptiktos EDMO mėnesinėse suvestinėse. Tikėtina, kad svarbiausi pavyzdžiai buvo išplatinti pandemijos pradžioje 2020 m., kai EDMO mėnesinės suvestinės dar nebuvo skelbiamos.

METODOLOGIJA

Šioje santraukoje pateikta informacija buvo surinkta analizuojant 18 EDMO mėnesinių santraukų, paskelbtų iki 2022 m. pabaigos (<https://edmo.eu/fact-checking-briefs/>).
Ataskaitinis laikotarpis: 2021 m. birželio mėn. – 2022 m. lapkričio mėn. Pagrindinis redaktorius: Tommaso Canetta, Pagella Politica/Facta.news.
Daugiau informacijos: t.canetta@pagellapolitica.it.

EDMO gavo finansavimą iš Europos Sąjungos pagal sutartį Nr: LC-01935415